

Van de zomer van '40 tot begin '42 is de verhouding tussen de koningin en de minister-president uitstekend geweest. Er was tussen hen beiden bijna dagelijks telefonisch contact en inzake de belangrijkste beslissingen die genomen moesten worden, waren zij het eens. Hij waardeerde háár radio-toespraken – zij waardeerde de zijne (zij kreeg ze tevoren te lezen en stelde soms kleine wijzigingen voor). In de loop van '42 begon zich evenwel een verwijdering af te tekenen: de koningin ging Gerbrandy verwijten dat hij ambtgenoten die naar haar oordeel niet deugden, de hand boven het hoofd hield, dat hij zich ten aanzien van de regelingen voor de terugkeer niet hield aan de toezeggingen die zij in zijn nota van april '41 gelezen had, en dat hij bij meningsverschillen tussen hen beiden op allerlei punten voet bij stuk hield.

In de eerste maanden van '42 kwam zij, evenals trouwens Gerbrandy, sterk onder de indruk van de persoonlijkheid van Steenberghe's opvolger Kerstens: deze leek haar de man die Nederland als minister-president nodig had. In de zomer van '42 vroeg zij hem of hij bereid was, de functie van Gerbrandy over te nemen die zich, zei zij, te vaak tegen haar verzette. Kerstens antwoordde dat ook hij steeds met zijn eigen verantwoordelijkheid rekening zou houden, en daar sprong de zaak meteen al op af.

Nadien drong tot verscheidene ministers door hoe negatief de koningin over hen dacht. Gerbrandy kwam tussen twee vuren te zitten. De koningin vergde van hem dat hij zijn kabinet grondig zou zuiveren (dat weigerde hij) en zijn ambtgenoten vergden van hem dat hij de koningin zou *dwingen*, haar ministers met respect te bejegenen (dat was hem onmogelijk). Het kwam op 1 maart '44 tot een bewogen discussie in de ministerraad waarbij van tal van kanten scherpe kritiek geuit werd op het beleid en het optreden van de koningin door wie twee ministers (Kerstens, sinds lang uit de gratie, en van Angeren) zich persoonlijk beledigd achtten. Gerbrandy's aantekeningen voor het gedeelte van het betoog dat hij toen in algemene zin ter verdediging van de koningin hield, zijn in zijn eigen handschrift bewaard gebleven¹; zij luiden:

'Bepaalde kanten die niet verwaarloosd moeten worden:

- 1 De moeilijke omstandigheden waarin H. M. leeft
oude raadgevers weg

¹ Archief min. pres., map 'Ministeriële crises, febr.–juni 1944'.